

ԱՐՅԱՆԱՆ ԳՈՅԱՊԱՅԶԱՐԻ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վ. Ա. Առաքելյան

1997թ. ՀՀ ԳԱԱ իսկական անդամ Լ. Խուրշուտյանի խմբագրությամբ լույս տեսավ «Արցախյան գոյապայքարի տարեգրությունը» մեծաքանակ աշխատությունը, որում Բ. Ուլուբաբյանը շարունակել է վիպագրել Արցախի պատմության նորոգյա հեռուստամարտերը: 89 էջանոց այս տարեգրությունը տպագրվել է ազգային նրբելի մտավորական, կիլիկյան Արցախ Ամերիկայի Արևելյան շրջանի ու Կանադայի թեմի առաջնորդ Մեսրոպ արք. Աշնանի հոգաժողովությամբ ու հովանավորությամբ:

«Առհեր Բագրատ Ուլուբաբյանի «Արցախյան գոյապայքարի տարեգրություն» առթիվ» հոդվածում Վազգեն Մանգականյանը, ընդգծելով գրքի՝ հազվագյուտ երևույթ լինելը՝ գրել է. «Այս գիրքը հասցեագրված է ամենին և այն քաղաքացուն, որ ծնվելու է վաղը: Ուրեմն այն մեզ համար արդեն գործող իրականություն է, իսկ նրա համար՝ ոսկե ժառանգություն: Դժվար, աստիկ ղեկավար է ստեղծել այնպիսի մի գիրք, որ իրավունք ունենա ապրել ներկայում, գալիքում և մշտապես նրիտասարդ մեա իր անկողնում ճշմարտության մեջ: Կան գրքեր, որոնք «աչքի մի հարվածով» ընթերցել չեն կարող. «Տարեգրությունը» հենց այդպիսին է» («Կանչ», 29 հուլիսի, 1998թ.):

Հարկ ենք համարում հատկապես ընդգծել, որ մենք գործ ունենք մեր օրերի եղիշեական տարեգրության հետ, որի հեղինակն արցախյան պայքարի փոթորկված տարիների ոչ միայն ավանտուրան էր, այլև անձնուրաց տարեգիրք:

Բ. Ուլուբաբյանի գրքում մանրամասնորեն ներկայացված է արցախյան վեցամյա հեռուստամարտի նոր շրջանը (1988թ. փետրվարի 20-ից մինչև 1994թ. կեսերը), մի շրջան, որը սկզբնավորվեց 1988-ի փետրվարի 20-ի անհայտաղելի հուժկու պոռթկումով: «Մեր պատմության մեջ, - գրել է Ուլուբաբյանը, - ոսկե տառերով պիտի գրվի 1988-ի փետրվարի 20-ը՝ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի մարզային խորհրդի արտահերձ նստաշրջանով ու նրա արտակարգ որոշումով» (էջ 10):

Այն պնդումները, թե արցախյան գոյապայքարի 1988թ. փետրվարի 20-ի պոռթկումն անսպասելի երևույթ է եղել, այն էլ՝ հրահրված դրսից՝ հայ դաշնակցական կենտրոններից, պարզապես անհիթթություններ են: Ու՞մ հայտնի չէ, որ տասնամյակներ շարունակ Կրեմլի գրասենյակներում և այլուր տեղյակ էին Լեռնային Ղարաբաղի բնակչության չդադարող բողոքներին, պայքարի տարաբնույթ դրսևորումներին: Լիովին իրավացի էր հեղինակը, երբ այս մասին գրել էր. «Ուրեմն, 88-ի փետրվարն սկսվել է 1918թ. մայիսից, երբ Անդրկովկասի առևելյան մասում ստեղծվեց մինչ այդ երբեք գոյություն չունեցած Ադրբեյջան, և սա էլ իր նպատակը դարձրեց տիրանալ Արցախ-Ղարաբաղ հայկական մարզին: Արցախը ոտքի ելավ, նետով և գոյապայքարի, որը շարունակվեց տասնամյակներ, մինչև 1988-ի փետրվարը: Այս կետում արդեն պայծեց իբրև համազգային վճռի, հանուր հայության ընդգլուխ անհայտաղելի ու արդար պոռթկում, որը չի կարող չախափվել հաղթանակով» (էջ 9):

Այսօրվա ոչ մեծ հեռավորությունից նոր-նոր են ուրվագծվում այդ շարժման թափն ու ուժգնությունը համահայկական կյանքի դարավոր ճանապարհին: Համազգային շարժման գլուխ անցան ազգային մտավորականության հանրահայտ դեմքերը (Ջորի Բալայան, Միլվա Կապուտիկյան, Վաչե Մարտիրոսյան, Իգոր Մուրադյան և այլք): Մակյան, շուտով, ավելի, արցախյան շարժման արիստերի վրայով իշխանությունն իրենց ձեռքը վերցնելու տենդով թռված՝ «Հայաստանի համաբավաժոր մտավորականությանը գեներոներն ետին պղան քչեցին ... իսկ գործն իրենց ձեռքն էին վերցրել եռանդուն ու անամոթաբար հանդուգն ուժեր» (էջ 31): Այս և այլ մանրամասներ հետագա դեմքերի ու իրադարձությունների շարադրման հյուսվածքում համարձակ ու անվրեպ բնութագրված են և հանձնված պատմության ու ժամանակի դատաստանին:

Ոչինչ չի վերապել քաջատեղյակ տարեգրի ու հմուտ վերլուծաբանի տեսադաշտից: Հրամատության մեջ դնելով մամուլի (հայկական, ռուսական, արդրենչանական, այլազգի) հաղաթափումները, տեղական, արդրենչանական, միութենական, միջազգային թղթերի տատառները, հաղորդումները, պաշտոնական ատյանների փաստաթղթերը, կազմակերպության ու պետական որոշումներն ու հրամանագրերը, գանազան խմբավորումների ու անհատ անձանց կոչերն ու հայտարարությունները, հանրահավաքներում ու ասուլիսներում անցած ելույթները, բազմաթիվ ակամատեսների գրույցներն ու տեղեկատվությունները և հաղաթափայլ այլ նյութեր՝ Բ. Ուլուբաբյանը գրքում համակողմանիորեն ներկայացրել է աշխարհյան ազգային-ազատագրական պայքարի մերօրյա ամբողջական պատմությունը՝ մոտենց ներքին հանձնելով հրազենից շատ ավելի գորեղ մի գնք, ուսանելի ու կիրառելի բազում քաղաքական փոխակապակցված մի շրջա:

Նթն դրան էլ ավելացնենք, որ վերոհիշյալ նյութերի ձեռք բերումը քառասյին ժամանակահատվածում մեծ դժվարությունների հետ էր կապված, մանավանդ այն դեպքում, երբ աղբյուրն առողջական (ուրյ խնդիրներ ունեւ (1988թ. փետրվարի 20-ի հայտնի դեպքերի օրերին եւ գտնվում էր իրվադանդում), ապա դժվար չէր լինի հասկանալու հեղինակի կատարած փոխական աշխատանքի արժեքն ու ծանրության աստիճանը: Հետևաբար, այս աշխատության հեղինակը մեծարանքի է արժանի. հակախ ամեն ինչից՝ նա կորովամիտ մեկնաբան է, հաճախ ժայռահեղ համարձակության հասնող:

Փետրվարյան պայթյունից հետո Արցախում, Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններում և այլուրեք դեպքերն ու իրադարձությունները գնալով նոր բնույթ ու որակ էին ստանում և իրադանակն ավելի ու ավելի էր սրվում ու խորանում՝ գոյացնելով բազմակերպ ու բազմաստիճան հակամարտությունների ու հակասությունների մի բարդ շրջա:

«Հ»-ը որ այդ ճիվաղի թնադրանքով են կատարվել հակաարցախյան բոլոր մեծ շարագործությունները վերջին հինգ տարիների ընթացքում, - գրում է Բ. Ուլուբաբյանը Գորբաչովի մասին, - և նրա դիվալին ծրագրով էր, որ այսպես դժոխային ճանապարհի վերածվեց մեր ազատագրության ու անկախության երթը» (էջ 620):

Հեղինակը անթաքույց վրդովմունքով է խոսում նրա վարած թրքամետ քաղաքականության մասին. «Նա նույնիսկ չանսաց մեծահամբավ Ա. Սախարովին, երբ առում էր, թե դարաբաղյան խնդիրը վերակառուցման փորձարար է: Ոչ միայն արեհամարեց, այլև Հայաստանը համարեց առաջինը «ապստամբ հանրապետությունների» շարքում, և նրան, Լեւոնտին Ղարաբաղի հետ վիճակվեց դառնալու վերակառուցման պայմաններում ժողովրդավարական շարժումները՝ «շեղելու միջոցների մշակման ու կիրառման պոլիգոն» (էջ 37):

Այդ ամենին հաջորդեց աղբն արտոնյալ ազերիների «թրքությունը»։ Ադրբեյջանի հայաբնակ տարածքների հայաթափում, թալան, կողոպուտ, բռնազաղթ, Մուսկալիթի, Բարվի, Գյանչայի, Խոջալուի և հայաբնակ այլ վայրերի արյունոտ նախճիր, բիրտ շրջափակում, մշակույթի հուշարձանների ոչնչացում, Ադրբեյջանի իշխանությունների, ավազակախմբերի ու օմոնի, վարձկան ստահակների միջնադարյան բռնարարքներ ու գեղասպանություն, խորհրդային ջանակի հանցագործ արարքների, մեծ ու փոքր տերությունների խաբուսիկ խաղերն ու սադրանքներ, ադրբեյջանական և միութենական լրատվության միջոցների սուտահող հողիվածքներ, արյունակեց մույթ ուժերի թիվնոթային հաղվածներ, հատուկ դրության ստեղծում, հիշական պարագլուխների լանդսեյթ ու անհեռանկար քայլեր և այլն, և այլն:

Եվ Արցախը համայն հայության հայրենասեր ուժերի հետ մեկտեղ տոկուց ու փշրեց այդ նրկալայա օդակը՝ վերագինեց ու վերագտավ իջեն ու փուլ առ փուլ ազատագրեց Մարտակերտի շրջանի բնազավաթված, հրի ու թալանի ենթարկված գյուղերը (ոչ բոլորը), Հազրութի գյուղերը, Արցախի իննավուրդ մայրաքաղաք Շուշին: Ոչնչացվեցին մեր հայրենի եզերքներում գոյացած այնպիսի ավազակառոջք, որպիսին էին Մալիբեյլին, Ղարադաղլուն, Ասիբանլարը, որտեղից հակառակորդն արգելված և չարգելված, արդի ժազմական տեխնիկայով կրակե հեղեղ էր թափում Ստեփանակերտի, Ասկերանի, Մարտունու, Հադրութի, Մարտակերտի և բազմաթիվ այլ բնակավայրերի վրա: Թշնամին խորիքային բանակի հետ մեկտեղ բռնազավաթել էր հյուսիսային Արցախի շեները՝ Գեմաշենը, Մարտունաշենը, Ազատը, Շահումյանի ամբողջ շրջանը՝ Գողգոթա սարերով 20 հազարից ավելի հայ բնակչության համար:

Բնակչության անվտանգությունն ապահովելու և ավագակալին կրակակետերը ոչնչացնելու նպատակով շուտով ազատագրեցին պատմական Արցախի բնակավայրերը՝ Լաչինը, Բելաբայը (Քաղվաճառը), Աղդամը, Կուբաթլին, Ջերալիլը, Ֆիզուլին ...

Հակիրճ հիշատակված այդ դեպքերն ու նրախոսները, անցքերն իրենց խորագրին արտացոլումն են գտել Բ. Ուլուբաբյանի գրքում՝ ստանալով արժանի բնութագրումներ ու գնահատումներ:

Պատմագետ Ուլուբաբյանը քաղաքագետի նրբանկատությամբ քաջապաշտում է խորհրդային տարիներին ժողովուրդների բարեկամության կամ ինտերնացիոնալիզմի անունից ճամբարտակող Ադրբեյջանի իշխող վերնախավը՝ սկսած Նաիրիանովից, Բաղիրովից մինչև Լեյլիբեյն ու Ալիևը, ինչպիսի ստոր քաղաքականություն էին իրագործում ազգային փորքամասնությունների հանդեպ: Այս առումով նպատակահարմար ներ գտնում մեջբերել էլ ազգեն Մնացականյանի «Արցախյան ճշմարտության սխրանքը» հոդվածից մի հատված. «Այս մի հին հասկացություն, որ ներմեն օգտագործվում է, նրբ հարկ է լինում ընդգծել խաբեության խաբախության ու ստորության բարձրագույն աստիճանը: Տրոյական ծի. ահա դրա անվանումը՝ «Տարեգրության» բազմաթիվ էջերում Ուլուբաբյանը հոգեբանի ստուգությամբ ու փաստերի անսխալ հաջորդականությամբ, ցույց է տվել, որ Ադրբեյջանի վերնախավի 70 տարի քարոզած շրթնային բարեկամությունը որպես տրոյական ծի է ծառայել, որի ներսում կոստակված յաթաղանով մոլեցնեց գեղասպանությունը Սումգայիթում, Բաքվում, Կիրովաբադում, Շահումյանում, Գետաշենում, Մարտունաշենում: Բայց գեղասպանության գերանդին քաղին առավ Արցախում և հատկապես նրա փառքի ու հերոսության բարձունք Շուշիում» («Ժամանակի ընթությունը», 2006, էջ 479):

Հայ ազգի լոյնավիները շատ ու տարբեր են եղել, եկել ու սնհետացել են: Հիմա մեզ դաժն ու տխուր բաժին է ընկել ոչ թե թուրք ժողովուրդը, այլ նրա պետական, կուսակցական ոճրագործ վերնախավը: Ադրբեյջանի պարագայում պատկերը նույնն է: Դահիճ ժողովուրդներ չկան, կան միայն դրանց խաբող, մոլորեցնող, դեպի դահճության տանող յաթաղանի տեսաբաններ, վարձու ստորկներ ու րլազմաշնորհ խաբեբաններ, որոնց ներքմեն հաշտվել է դավաճախ խոստումներով, ավանապատված հավատարմագումներով, իսկ վերջին 70 տարիներին նաև ներկղիմ ինտերնացիոնալիզմով անկեղծության փստահություն շահել:

«Տարեգրության» մեջ այդ ամենը անթերի ու նրբին պատասխանատվությանը Ուլուբաբյանը ցույց է տվել իր խոր ու համոզիչ պնդումներում, մեկնաբանություններում, կանխատեսումներում ու կտահումներում: Նոյն Չաբենգի այն յնավոր խոսքը, թե «օրերը ծովն կդաժնան, տարին կմնա», նրևի նաև Ուլուբաբյանին է ողեցույց հանդիսացել՝ հենու մնալ օրերի ծխից և խոք բացել այն օրերի մասին, որ տարիների ճամբարդ են դարձել:

Աշխատության մեջ արտահայտված է այն միտքը, որ Արցախը, վճռորոշ ու անվարան հաղթահարելով կենտրոնի ու Բաքվի հարուցած արգելքներն ու դժվարությունները, ընթացել է ինքնորոշման իրավունքի կիրառման, ժողովրդավարության, սահմանադրական նորմերի պահպանման ճանապարհով: Դեռևս 1991թ. սեպտեմբերի 2-ին, նրբ հավամարտությունը շարունակում էր ավելի սուր բնույթ ստանալ, Արցախը Շահումյանի շրջանի հետ մեկտեղ ինքնորոշվեց և պատշտեց կարգավիճակներով հռչակել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ծնունդը՝ ի տրիստոր Ադրբեյջանի ԳԽ՝ ԼՂԻՄ-ի լուծարման վերաբերյալ ընդունած որոշման, որի իրավունքը բոլորովին չունեն, քանի որ մարդը տրոհվող խՍՀՄ-ի իրավաժառանգն էր, որպես նրա վարչաքաղաքական ինքնավար տարածքներից մեկը: Իսկ 1991-ի դեկտեմբերի 10-ի համաժողովրդական հանրաքվեով (98 տոկոսից ավելի ձայներով), պահպանելով միջազգային բոլոր չափանիշները, 100-ից ավելի օտարերկրյա դիտորդների մասնակցությամբ հաստատեց սեպտեմբերի 2-ի հայտնի հռչակագիրը: Եվ այժմ ԼՂՀ-ն օրինական պետություն է՝ դրան հատուկ բոլոր կառույցներով, համապատասխան տարբերիչ հատկանիշներով:

Պակաս զավեշտական չէ այդ հռչակագրի դեմ հակահարվածը հակառակորդի կողմից. «Նեճգալիսիմայա Գազնետայի» թղթակիցը (Ա. Մեղիկ) հարորդեց, թե նույն օրվա առափույսն Ադրբեյջանի ԱՆ-ն ընդունել է որոշում, ըստ որի ԼՂՀ հանրաքվեն համարվում է սաղոթանք և Ադրբեյջանի գլխավոր դատախազին հանձնարարվում էր, իբրև «զետական հանցագործների», պատասխանատվության ենթարկել «պաշտոնատար այն անձանց, ովքեր Ղարաբաղի լեռնային մասում կենսագործել են այդ հակասահմանադրական նախածենությունը» (էջ 285 – 86):

Ը Ոլորաբայանը «Տարեգրությունում» մեկ անգամ չէ, որ տարբեր աշխարհներով հիշեցնում է, թե Արախիթ միայն տարածք չէ, սոսկ այն չէ, ինչ նշված է աշխարհի քարտեզներում, այլևս հարկերը է՝ հողերը ու մտավոր ինքնությունությունները, իր մեծ ու հզարտ անցյալով:

«Տարեգրություն» տասնյակ էջեր են հատկացված Արցախի աշխարհի դարավոր հաղաթուղթին՝ Գեոտշենի հերոսական գոտեմարտերին և այն դահճային խաբեությանը, որով տրեքնանցի օմօնականներին հաջողվեց հայաթափել Գետաշենը:

Պատերազմների պատմության մեջ եղակի խաղախոսություն է, երբ մարշալի կոչումով մեկը (Յազով) աստղակիր Տրոյական տանկերով ներխուժի որևէ գյուղ և ստոր խաբեությամբ տեղահանի նրա բնակիչներին: Շահումյանում, Գետաշենում, Մարտունաշենում կատարվածը պատահական նրախոս չէր, այլ հետևանք էր այն լայնածավալ գեղասպանության, որ Ադրբեյջանի ղեկավար Ֆրանսիսկը ծրագրել ու նախապատրաստել էր խորհրդային իշխանության 70 տարիներին:

Հնդկակը վնցամյա ռազմական իրադարձությունների ու դեպքերի, քաղաքական, ղեկնացիտական անցուղիներին մանրագնին նկարագրությանը գուցենթաց՝ զգալի տեղ է տվել լատինական միջոցների հրապարակումների քննությանը:

Միայն ատոմոն է հայտնի, թե առանց այն էլ վատատաղջ Ոլորաբայանից ինչպիսի ջանքեր են պահանջվել, որպեսզի նա հերթական անգամ բացահայտեր Ադրբեյջանի քաղաքական մերձայի ամբողջ կեղծիքներն ու հերյուրանքները, որոնք մի քանի լեզուներով տարածվում են աշխարհի բոլոր անկյուններում: Մեղադրանքի խոսքեր են ասված նաև հայկական լրատվության աղբյուրների, հատկապես ռադիո-հեռուստատեսության հասցեյին, որոնք ժամանակին ըստ արժանավորյալ չկարողացան համակողմանիորեն ներկայացնել աշխարհին Արցախի արդարացի լաղիրը՝ իր բուն էության ու հատկանիշների ամբողջ միագունարով:

Աշխատությունը դրական ու բացասական իրական կերպարների մի պատկերասրահ է՝ անկախացված բարդ հարաբերությունների ու հանգույցների խաչմերուկում, Արցախյան զուսպայքարի ճանապարհին: Դրանցից յուրաքանչյուրն իր արարքներով ու կեցվածքով ներառված է, անպատ քննությանը: Պարզորոշ երևում է, թե ով ով է: Ըստ հարկի ներկայացվում ու քննությանը: Դրանցից են հասարակական - քաղաքական կազմակերպությունները, ամենատարբեր հոսանքներն ու միությունները, միջազգային ատյանները, մեծ ու փոքր տնտեսությունները իրենց ղեկավարներով, տարբեր դիրքեր զբաղեցնող մարդկանցով, Արցախի հիմնախնդրի ու գոյապայքարի նկատմամբ նրանց ունեցած ճիշտ ու սխալ պատկերացումներով ու գործելակերպով:

Ը Ոլորաբայանի գրքում բնորոշված են հայ ժողովրդի իսկական բարեկամները, հոսսներ այլազգիները, որոնք իրենց մեծ նպաստն են բերել, իսկ կենդանի մնացածներն էլ շարունակում են այսօր ևս իրենց օժանդակությունն Արցախյան զուսպայքարին: Դրանցից են հանրառեղակ զինականն ու փոքր ազգերի մեծ բարեկամ Անդրեյ Մախարովը, բանաստեղծ Ռասուլ Համզադովը, գրող և հասարակական գործիչ Ինեսա Բուրկովան, հայտնի գրող, քաղաքագետ, հրապարակախոս Անդրեյ Մուլիկինը, Կիրիլ Ալեքսեևսկին, Վալենտին Օսկոցկին, Մանկտ Պետրոբրոգի հեռուստալրագրողուհի Սվետլանա Լուլչիցկայան, «Մեզապոլիս-Լոսպետն» թերթի ֆոտոթղթակից Անդրեյ Ֆոտոթղթը, լիտվացի հանրաժանող լրագրողուհի Մարիետն Լյուտիմայտեն, մեր ազգի բարի հրեշտակ բարոնուհի Բուկա, բուլղար հայտնի լրագրողուհի ու ինտեռնետի Յվետանա Պասկալյան, քաղաքագետ լիտվայի Դանիելը և ուրիշներ ...

«Տարեգրությունը» փայլում է հայերենի բառարանով, լեզվի ու ոճի ինքնատիպության շողարձակումներով: Գրքում ղրքերովում են հեղինակի համակողմանի գիտելիքները, իմացական ինքնատիպությունը, փաստական նյութը բնեցու և ընդհանրացնելու փայլուն տաղանդը, նպաստանցումների համոզչությունը: Հայ և նման հատկանիշների շնորհիվ աշխատությունը մի հանրազգիտարան է, մնայուն արժեք պատմության գանձարանում:

Գլխառակին պահելու այս գիրքը, արդարև, տարեգրություն չէ, սոսկ, այլ 20-րդ դարից 21-րդի դեմերից ներս մտնելու պատմական իրավունքի հաստատում գերով, մշակույթով և խաղաղության առաքելությամբ:

Ոլորաբայանի խոհուն ու մտորումները նաև մշակույթի հերոսների մասին է: Այս առումով Արցախյան զուսպայքարում գեներ ու մշակույթը ուս ուսի են հաղթել թշնամուն:

«Տարեգրությունը» հետաքրքիր ընթերցանության գիրք է, անվանացանկի շնորհիվ նաև տեղեկատու, ուղեցույց, արցախյան ազատագրական պայքարի յուրահատուկ հանրազգիտարան:

քաղաքական, ռազմական, մշակութային իրադարձությունների հետաքրքրական, մեկնաբանություններով, արժեքորմամբ: Ըստ այդմ էլ անվանի պատմաբան, գրող և հասարակական գործիչ Բ. Ուլուրաբյանի «Արցախյան գոյապայքարի տարեգրությունը» մեծարժեք ու կարևոր ներդրում է հայ պատմագիտության անդաստանում:

Ամփոփում

Հոդվածում ընդգծվում է, որ գնալով ավելի նե ուրվագծում Արցախյան շարժման կարևորությունն ու պատմական արժեքը հայ ժողովրդի գալիք ճանապարհին: Այս առումով կարևոր ներդրում է Բազրատ Ուլուրաբյանի «Արցախյան գոյապայքարի տարեգրությունը» աշխատությունը հայոց նորօրյա պատմության բնագավառում:

Հոդվածի հեղինակը բարձր է գնահատում խնդրո աշխատության պատմագնդարվեստական նշանակությունը, որը մեծապես նպաստելու է ապագա պատմաբանների բանաստեղծների կողմից մեր ազատագրական պայքարի պատմությունն ուսումնասիրելու ասպարեգում: Նշվում է, որ «Տարեգրությունը» իրենից ներկայացնում է հանրագիտարան քաղաքական, ռազմական, մշակութային իրադարձությունների հետաքրքիր մեկնաբանություններով:

Резюме

В статье подчеркивается, что со временем более отчетливо видится важность и историческая ценность Арцахского движения в последующих перипетиях на историческом пути Армянского народа. В этом плане важным вкладом является монография «Хроника Арцахской освободительной борьбы» Баграта Улубаяна, в области новейшей истории Армении.

Автор статьи высоко оценивает историко-художественное значение данной монографии, которое будет способствовать глубокому изучению освободительной борьбы историками и филологами будущего.

Отмечается, что «Хроника...» представляет собой энциклопедию комментариев политических, военных, культурных событий.

Գրականություն

1. Ուլուրաբյան Բ., Արցախյան գոյապայքարը, Եր., «Գիր գրոց» հր., 1993:
2. Ուլուրաբյան Բ., Արցախյան գոյապայքարի տարեգրությունը, Եր., 1997:
3. Ուլուրաբյան Բ., Արցախի պատմությունը սկզբից մինչև մեր օրերը, Եր., 1998:
4. Ուլուրաբյան Բ., Ժամանակի քննությունը, Ստեփանակերտ, «Սոնա» հր., 2006:
5. Ուլուրաբյան Բ., Զրուցարան, լրամշակ. հրատ., Եր., 1991:

ԱրՊՀ գրականության և ժուռնալիստիկայի ամբիոն